

REGERINGSKANSLIET
Kulturdepartementet
Enheten för diskrimineringsfrågor

SOU 2017:88

Remissyttrande över SOU 2017:88 (slutbetänkande) Kulturgruppen för resandefolket 2018-03-05

Kulturgruppen för resandefolket vill i allt väsentligt tillstyrka både den analys och de förslag till åtgärder som presenteras i slutbetänkandet Nästa steg? Del 2 – Förslag för en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:88).

Utredningen har på ett förtjänstfullt sätt inom sina av direktiven givna ramar anlagt ett perspektiv som väl överensstämmer med de nationella minoriteternas egen uppfattning om vad som bör göras för att säkerställa en kraftfull förstärkning av dessas position i samhällslivet och möjlighet att behålla, utveckla och stärka sin kultur och identitet under lång tid framöver. Detta får dock inte uppfattas som att det räcker med att tillgodose de krav som Europarådet ställt i sina kritiska rapporter om Sveriges genomförande av sina åtaganden enligt Ramkonventionen och Språkstadgan. Ett kontinuerligt arbete måste bedrivas från statens och det övriga allmännas sida även i fortsättningen för att kompensera för de försummelser i det förgångna som är upphovet till i synnerhet resandefolkets prekära situation.

Kulturgruppen för resandefolket har som inbjuden remissinstans redan gett sina allmänna synpunkter på Utredningen för en stärkt minoritetspolitik i sitt remissvar 2017-10-04 rörande utredningens tidigare delbetänkande SOU 2017:60.

Det nu föreliggande slutbetänkandet behandlar till stor del frågor som ligger långt utanför det omedelbara kompetens- och intresseområdet för Kulturgruppen för resandefolket. Detta gäller särskilt frågan om finlandssvenskarnas framtida status i Sverige i förhållande till minoritetspolitikens ramverk. Samma sak gäller också många frågeställningar knutna till de territoriella språken och de med dem delvis sammanhängande nationella minoriteterna (samer, tornedalingar, sverigefinnar).

Emellertid berör utredningens analyser också frågor av övergripande natur som är relevanta också för resandefolket. Därtill finns även bedömningar och förslag som mer direkt berör vår minoritetsgrupp. Några av dessa återfinns i kapitlen 4 (Behovet av förbättrade beslutsunderlag) och 5 (Övriga frågor som regeringen bör uppmärksamma).

5.2:182-183 (Namnlagen)

Kulturgruppen för resandefolket delar utredningens hårda kritik av den nya namnlagen som trädde i kraft 2017-07-01. Lagen eller instruktionerna för dess tillämpning bör ändras så att återupptagande av tidigare familjenamn inom de nationella minoriteterna inte förhindras utan underlättas. De nu gällande kraven tar ingen hänsyn till den direkta eller indirekta tvångssituation som många gånger förelegat vid historiskt genomförda namnbyten. Inte heller beaktas de historiskt relevanta folkbokföringsmyndigheternas okunnighet, bristande respekt eller nonchalans när det gäller minoriteters traditionella namnskick. Kraven på dokumentation av tidigare familjenamn är heller inte avpassade för de nationella minoriteternas förutsättningar.

5.1:179-181 (Kulturarvet)

Resandefolkets kulturarv är till största delen ett immateriellt kulturarv. Språket resanderomani ("svensk romani") är ett sådant kulturarv (i enlighet med SOU 2017:60 lämpligen benämnt kulturarvsspråk), men det finns därutöver en överflödande rikedom av dokument i förvaltningsarkiven och andra samlingar, som väntar på att systematiseras och bearbetas för att så småningom bilda den mosaik av historiska relationer som är resandefolkets sammanlagda historia och kulturarv. Det räcker inte med att som utredningen föreslår ge Riksarkivet (med Landsarkiven) och Institutet för språk och folkminnen specifika uppdrag att samla in, bevara, vetenskapligt bearbeta och tillgängliggöra arkivmaterial med koppling till samtliga nationella minoriteter.

I denna process måste även centrala och regionala museer som till väsentlig del finansieras av staten, public service media, samt framför allt universitet och högskolor involveras på bred front, och ges lämpligt avpassade ekonomiska tillskott för denna omfattande verksamhet som nödvändigtvis måste sträcka sig över ett brett fält av discipliner och institutioner.

I detta sammanhang bör det betonas att resandefolkets immateriella kulturarv inte bara omfattar manifestationer "inom minoritetskulturen" i fråga, utan i hög grad också influenser som ger sig uttryck i "majoritetskulturen". Vi närmar oss i det indirekta immateriella kulturarvet ett spektrum av kritisk interaktiv kulturanalys som omformar tolkningen av det totala samhällets historiska kropp. Uppslag om tillvägagångssätt kan sökas i diskussionerna om kritisk historisk teori och postkoloniala studier. Självklart kan detta arbete inte utföras utan ett organiserat partnerskap med de nationella minoriteternas egna kulturorgan.

4.3.2-4.4:163-175 (Jämlikhetsdata och beslutsunderlag)

Utredningen konstaterar i avsnittet inledningsvis att den för Sverige gällande Ramkonventionen ålägger Sverige att där så är nödvändigt vidta lämpliga åtgärder för att *främja fullständig och effektiv jämlikhet* mellan personer i en nationell minoritet och personer i majoritetsbefolkningen. Jämlikheten ska gälla alla ekonomiska, sociala, politiska och kulturella områden.

Inom begreppet jämlikhetsdata ligger såväl kvantitativ som kvalitativ information (EU-kommissionen). Sverige tillåter ingen systematisk registrering av etnicitet eller språktillhörighet på statlig nivå. Europarådet har vid sina

granskningar av Sveriges efterlevnad av Ramkonventionen upprepade gånger påtalat som ett allvarligt problem för kontrollen av att konventionen tillämpas så som är överenskommet, att sådan information om minoriteterna inte finns tillgänglig. Denna brist på jämlikhetsdata uppfattas av Europarådets kontrollorgan som ett hinder för konventionens fulla tillämpning.

Bland vissa grupper inom en del av de nationella minoriteterna är motviljan mot etnisk statistik på alla samhällsnivåer mycket stark. Så gäller också för resandefolket där ganska färsk och kvarstående effekter av myndighetsingripanden på individ- och familjenivå, som varit kopplade till etnisk och kulturell registrering, föreligger. Det torde vara i det närmaste omöjligt att få resandefolket som kollektivt att bejaka någon form av etniska register. Kulturgruppen för resandefolket har därvidlag inte någon annan uppfattning.

Andra former av anonyma jämlikhetsdata, som är mer kvalitativa än kvantitativa till sin natur, kan kanske accepteras ifall exempelvis enkäter rörande hälsa och utbildning - för en positiv jämlikhetsutveckling viktiga undersökningar - administreras av personer eller organisationer med god förankring i kollektivet som helhet och där åtnjuter ett brett förtroende.

Jämför här resonemanget (sid 159-161) om risker och osäkerhet som föreligger även vid insamling av kvantitativa data med alternativa metoder – exempelvis indirekt genom ”mellanhänder”. Om man skulle slå in på en sådan väg är det dock naturligtvis att föredra att mellanhänderna utgörs av minoriteters organisationer snarare än av myndigheter.

Efter ingående konsultationer och diskussioner inom Kulturgruppen för resandefolket har vi funnit att om datainsamling genomförs på ett sätt som saknar förankring inom folkgruppen, och står utanför dess effektiva kontroll, det föreligger en påtaglig risk att gruppen utsätts för kollektiv skada i en omfattning som får till följd en återgång till ett liv i isolering och osynlighet – och därmed helt omintetgör det senaste årtiondets relativa framsteg i ”komma-ut-processen”, deltagandet i samhällslivet och det främjande av fullständig och effektiv jämlikhet som är Ramkonventionens målsättning.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att en massiv insats av *subjektivt uppfattade stärkande åtgärder* måste vara av högsta prioritet just nu. Resultaten av en sådan insats måste vara *uppenbara, stora* och allmänt *erkända* av gruppen själv innan det går att få gehör för en mer detaljerad analys av mekanismerna i förändringsarbetet. Möjligtvis föreligger då inte längre behov av jämlikhetsdata.

På många sätt är detta en paradox, men icke förty vad vi ser som verklighet.

Vi delar utredningens bedömning (sid 175) att ”arbetet med att förbättra fakta- och beslutsunderlag behöver ... bedrivas successivt, långsiktigt och uthålligt. Regeringen bör överväga behovet av en mer permanent funktion som kan arbeta långsiktigt med frågorna i samråd med de nationella minoriteterna”.

Specifikt i språkfrågan kommer utredningen till den konklusionen (sid 167) att det kan tänkas att eventuella *språkcentra* för andra nationella minoritetsspråk än samiska skulle kunna vara värdefulla i arbetet att eftersöka för alla aktörer acceptabla indikatorer för minoritetsspråken tillstånd. Även Kulturgruppen för resandefolket anser att detta kanske skulle kunna vara en möjlig väg att lösa upp dilemmat om integriteten i detta avseende.

Göteborg den 5 mars 2018

Kulturgruppen för resandefolket

På styrelsens uppdrag

Simon Wallengren, ordförande
Richard Magito Brun, sekreterare